

има ли по-упойтелно нещо? Другият, като да тури венец на моята народна гордост, забележи, че и типът на българките е красив. (Дано тия редове не паднат под взора на нашите напети гиздосии по булевард «Цар Освободител» — иди им стой насреща тогава!)

Но можете ли си въобрази нещо по-невъзможно, по-немислимо? Една хубава госпожица, при тоя дивен водопад, сред тая дивна поема на планините, беше разтворила вестник и го четеше! . . . И тука? О, ужас! Ветрецьт, развявайки по лицето ѝ кичури коси, подгъваше вестника, за да не може да го чете; водопадът по-гръмливо ревеше, за да привлече вниманието ѝ, и казваше: «Тук е запретино!» Но всичко напразно.

Тогава самото небе се намеси. Из един рошав облак се изсипа внезапно буен дъжд. Гостите на водопада се разбягаха. Премноголюбознателната госпожица и всичките госпожи и моми се разтичаха като дриади, подплашени от похотливи фавни, да търсят убежище под погъстите клонове.

Англичаните, без да бързат, се повърнаха назад, вървейки спокойно под дъжда.

А водопадът все бухтеше.

Май 1920 год.

ИЗ ВЛАДАЙСКОТО УСТЕ

Два километра нещо, отвъд селото Княжево, се превърля през пенливата Владайска река каменният мост, който носи името на първия български княз: «Александър I».

Малцина от рояците софиянци, що всеки трамвай довлача от столицата в Княжево, си дават труд да се разходят по шосето до тоя мост. Излезли из душните улици

тември 1918 год., в който паднаха, убити само, повече от десет хиляди души англичани и гърци по собственото признание на англичаните. Уви, тая «grande gloire» се затули, преди да се узнае, от черната сянка на доброполската провала.

и запушени кафенета на София, те тука пак се нагуркуват в тесните градини-бирарии и мислят, че са направили една приятна кърска разходка, като вечерта се връщат назад с глави и стомаси, пълни с пиво, едвам видели или съвсем невидели зелените върхове на Витоша, непоели в гърдите си истински, свободен планински въздух, невъзприели впечатленията от благородния планински мир, което се добива само с разходката до Александровския мост, извън Княжево.

Да, малцина рискуют да излязат по изхълменото, каменливо, лошо шосе и да се порадват на чаровната гледка на Владайското пленително усте, пълно с такава свежа зеленина, водни шумове и поетическа уединеност.

Малцина. . . А съвсем рядко някой отминава моста, за да иде по-нататък в клисурата, от който именно тя се захваща най-прелестна.

*

Може би аз съм единият от много редките храбреци, които минуват тоя Рубикон и се залутват по-нататък.

Аз посетих устето отвъд Александровския мост, три километра навътре, към Владая, и миналата неделя, издебнал един безветрен и бездъждовен ден на тая навъсена есен.

Колко е хубаво това усте! Седнал на тривицата на един висок бряг, аз гледах картината на природата и гълтах със сибаритско сладострастие радостите за очите, сърцето и душата, що дава тя.

Пред мене шумеше реката в зеления си дърволяк, устремявайки зелени, бистри пенести струи из каменливата си матка. Не можеш да се нагледаш и начудиш на живописните ѝ завои. Тя криви, извива, кърши се капризно в полите на Витоша, скрива се, белее се, играе и блести, пее, плаче, смее се, приказва като живо нещо, пълни цялата клисура с мелодичен шум. И ти се вслушваш и искаш да разбереш тоя таинствен говор, понятен само на нейните русалки, които ти се иска да зърнеш през листата там. . .

От самите вълни на реката се издига склонът на Витоша. Той е цял облечен в гъста гора и с това рунтаво рухо, което есента е нашарила с най-разнообразни багри, той изглежда, като че се е пременил за Великден. Дрехата му прилича на пъстра и яркоцветна мантия или на со-

потски китеник, изтъкан на зелено поле с кафяви, червени, жълти, светлозелени, турунджови, тъмноморави шарки, артистически съчетани, та пленяват окото с поразителна красота.

На юг устето се стеснява между тия гористи склонове на Витоша и голите урви на Люлин планина, по които се точи платното на железницата. Тия последните сякаш са турени за контраст, да изтъкнат още повече хубостта на витошките. . . Но и те са хубави сега с тихата си меланхолия.

На север проломът отваря вид на Софийското поле, дето се грамадят къщата на столицата, извънредно живописна в своята отдалеченост.

Феерията щеше да бъде пълна, ако не беше присъствието в дола на пералната фабрика с накачените наоколо ризи и бели гащи. Това зрелище хвърля грозота във величавата и дивна панорама на пустинното Владайско усте. . .

Надясно от мене, в гъсталака, ечна песен от млади женски гласове:

Когато бях овчарин
и овците пасях,
бях много благодарен,
макар и сиромах.

Не знам авторът на тая песенчица бил ли е овчар и дали е бил много благодарен, че бил сиромах — за коею, заедно с читателите, дързая да се съмнявам, — но тя много хармонираше с окръжаващата обстановка и със собственото ми лирическо настроение сега. Вероятно тя галеше душите и на младите жени или момичета, защото гласът им е много чувство я пееше, залутани в зелено-златния дърволяк на самотията. . . Защото, в сред тревожния живот на столицата, душата, уморена и наранена от измами, все пази в дълбочините си едно тихо кътче на чистота и жажда към простия природен живот, петимна макар минутно да се потопи, чрез въображение поне, в талазите на светлата му тишина и невинност. . .

А песента се отдалечаваше и слабнеше зад шумака:

И времето бе кратко
със шарен ми кавал,
и никога тъй сладко
не съм ни ял, ни спал!

Като да потвърди тия думи, един кавал изсвири през реката, дето едно стадо овци пасеше увехналата трева по брега. . . Не, аз вярвам сега, че онова овчарче, дето свири там, е щастливо. . . Тук вярваш в щастието. . .

1901

ПЛАНИНАТА СЕ СЪБУЖДА

Цяла нощ реката шуми. Влакове от време на време загърмяват под прозорците ми и ме сепват. После шумът на Искъра, монотонният и вечният му шум ме унася пак. Но ето, пак правя ново сепване, аз чувам далечно кукуригане на петел. Как е то ободрително! От източния ми прозорец прониква слаба предутринна виделина, срещната стена позабелява, денят изпраща първите си предизвестия, че иде от изток. Иде той бавно, постепенно и неудържимо. Ставам и отварям южния прозорец. Живителен лъх нахълтва в стаята. И шумът на реката по-радостен и по-приветлив се чува; самата тя по-ясно се откроява в бялата си пясъчлива матка. Урвата над нея, тъмна и намусена през нощта, добива полека-лека своя естествен зелен цвят. Горите по-добре се виждат и скалите и сипеите по-ясно се очертават. Дърветата по върха се рисуват рязко в чистото утринно небе. А петлите все по-често се обаждат и огласяват самотията.

*

И заедно с това мъчителното съзнание за онова, което преживява отечеството, по-силно обзема душата ми. Не, за българина нийде няма сега душевен мир. Ни природата, ни отдалечаването от грохота и суетата на градския живот, ни уединението, ни красотите и величието на планинския свят не донасят успокоение. И тъга на-траплива, като гостенка нежелана, като сянка неотлъчима от стъпките, дружи мисълта ми, гнети душата ми.